

AFA har i dag lokalgrupper i Uppsala, Stockholm, Skaraborg, Fyrbodal, Jönköping, Malmö och Helsingborg.

FOTO: MAJA SUSLIN/TT

Salka Sandén var aktiv i det tidiga AFA Göteborg och har skrivit en bok om sina erfarenheter.

FOTO: JOAKIM MEDIN

Antifascistisk aktion (AFA) bildades efter ett landsmöte hösten 1993 för att bekämpa rasismen och fascismen i Sverige. 20 år senare sitter rörelsens tidiga aktivister på flera lärdomar, när högerextrema krafter drar fram över hela Europa – och in i dess parlament. Fria Tidningen har träffat några av veteranerna inom AFA.

20 år av antifascistisk kamp

Vid slutet av 1980-talet förändrades det politiska klimatet på Sveriges gator. Äldre subkulturer och ungdomsrörelser trängdes undan och på många ställen växte en nazistisk och våldsam skinheadkultur fram. Gatunazisterna var ofta kopplade till Sverigepartiet, en föregångare till dagens Sverigedemokraterna, och var kärntruppen både i dåtidens högerextrema marscher och i konfrontationer som uppstod. Bokkaféer, lokaler och festivaler var platser där nazistiskinsider dök upp för att bråka eller slåss, mot upplevda fiender inom den unga vänstern.

SALKA SANDÉN VAR under dessa år en ung aktivist. Hon berättar att det under den tiden fanns en påtaglig hotbild.

– Jag var med och ockuperade ett hus när nazister kastade in en brandfackla i det. Andra fick stenar genom fönstren, lokaler vandaliserade, man kunde bli misshandlad. Ett flertal homosexuella mördades i Göteborg där jag verkade och en mängd flyktförläggningar brändes ner. Det hängde många bråkiga nazister på Hultsfredsfestivalen också. Vi som vänsterungdomar kände oss attackerade. Fascistorganisationen Riksfronten visade vid tidigt 1990-tal upp sin väpnade gren "Gardet" i en kvällstidning och gick ut med ett hot om hembesök hos antirasister

ANTIFASCISTISK AKTION (AFA):

AFA är ett nätverk skapat i september 1993, på en frihetlig socialistisk plattform som motsätter sig rasism, sexism, kapitalism och homofobi. Nätverket använder aktioner och militanta utomparlamentariska medel för att bekämpa högerextremism. AFA saknar nationell ledning och är federativt uppbyggt på autonoma lokalgrupper, som koordinerar information och samarbeten. Lokalgrupper finns i dag i Uppsala, Stockholm, Skaraborg, Fyrbodal, Jönköping, Malmö och Helsingborg.

och flummare. Gardet var mest prat, och jagades vid sitt enda framträdande iväg av antifascister för att sedan bli inaktiva, men artikeln blev ändå en tändande gnista. Det var viktigt att sådana rörelser inte skulle få växa, säger Salka Sandén.

Plötsligt förstod vi att vi kunde sätta agendan, att det inte behövde vara så där.

Salka Sandén

ÅR 1991 HADE fascistgrupper ända sedan 1970-talet arrangerat offentliga marscher den 30 november, för att hylla Karl XII. Men just detta år skulle en ny typ av motaktion, i både Stockholm och Lund, bli startskottet för en ny slags rörelse. I Stockholm arrangerades för första gången en motdemonstration av anarkister som skapade bred uppslutning vilket ledde till kraftfullare protester än tidigare år. Demonstrationen gick under nam-

för vår generation. Plötsligt förstod vi att vi kunde sätta agendan, att det inte behövde vara så där, säger Salka Sandén.

På lokal nivå uppstod eller expanderade flera antifascistiska grupper efter detta, som inte längre drog sig för att själva konfrontera gatunazisterna. Ett landsmöte hösten år 1993 knöt samman alla grupper inom AFA vilket betraktas som starten för det nuvarande nätverket, som i år firar 20 årsjubileum.

– Det låg helt enkelt i tiden för en kritisk massa att organisera sig antifascistiskt. Jag tror inte det hade blivit samma slags rörelse om vi inte känt oss hotade själva. Dels ville vi skydda folk och den politiska tanken var också att vi skulle säkra gatorna, där fascisterna vill vinna inflytande, säger Salka Sandén.

MOT SIG HADE AFA grupper som Riksfronten, Göteborgs nationalsocialister, Vitt ariskt motstånd, nazisttidningen Nordland och framför allt Sverigedemokraterna. Partiet följdes hack i häl av aktivister som använde välplanerade strategier för att stoppa deras utåtriktade aktiviteter.

– Militansen var inget egenvärde. Det pågick en ständig diskussion om vad vi fick göra, vad vi kunde göra och om det var okej att använda sig av våld, berättar Kai, som var antirasistisk aktivist i Stockholm inför bildandet av AFA och under rörelsens första år.

Ett exempel var diskussionen om de två högerextrema musikbutikerna på Södermalm i Stockholm och om hur aktioner mot dem skulle försvaras, berättar Kai.

– En av dem var kopplad till Nordland, en av dåtidens största nazistiska förlag i världen. Och vi såg till att de stängde. Men det militanta där låg i att vi saboterade affärerna och gjorde det svårt för dem att fortsätta. ➡

➔ I utkanten av en stad i Mellansverige möter Fria Tidningen Peter, som berättar om sin roll som militant antifascist. Det har mörknat ute och vi får sitta och prata i en snabbmatsrestaurang bredvid motorvägen. Peter var med på det första landsmötet när AFA:s nätverk bildades 1993. Han är fortfarande aktiv i den antifascistiska rörelsen och kontakten med AFA har heller inte upphört, berättar han.

– Den har förändrats sedan starten men är kvar om jag behöver den.

I sin förra stad var Peter aktiv i en grupp som var invald i nätverket men utan att ha tagit AFA:s namn. Gruppen var mer autonom och bestod av folk från olika organisationer.

– Min bakgrund är att jag hamnade i bråk en gång och då inte bemötte det med pacifism. Jag kände att jag inte hade den styrkan, som jag beundrar hos dem som har. Istället valde jag att gå den andra vägen och köra med militans. Men det tog bara upp en liten del av vårt arbete där. Samma folk som organiserade militanta demos organiserade också tedrickning på flyktföreläsningar.

– En teologistudent följde med oss en gång som observatör vid ett utvisningsärende, som vi ville stoppa. Senare ringde han och bad oss komma till en marknad i hans hemtrakter dit det kom nazister. Han såg att det handlade om större frågor. Att en militant kamp är att vara öppen för att använda våld, men behövs det inte så går det att dricka te med de som känner sig främmande också, säger han.

Peter upplever att han under sitt engagemang som militant antifascist har gjort skillnad. Antalet synliga högerextremister och deras demonstrationer har blivit färre, särskilt i storstäderna. Militansen som används i dag inom AFA är inte heller densamma som i början.

– Den största skillnaden har nog varit intern, inom vänstern, som tvingats omvärdera saker. Mycket av den militans som började inom antifascismen gick över även till miljörörelsen och djurrättsrörelsen. AFA förändrade attityden hos folk, att militans lika gärna kan vara sabotage mot fysiska saker. Men en rent praktisk skillnad vad gäller fascisterna, nej, det känns inte så.

SEDAN 2012 HAR NAZISTGRUPPER ökat sin aktivitet i Sverige igen, enligt den antirasistiska stiftelsen Expo, och utvecklingen verkar ha tagit en vändning tillbaka i tiden. Skillnaden när AFA bildades var att det rasistiska partiet i riksdagen hette Ny Demokrati medan Sverigedemokraterna var en stöveltrampande rörelse som ännu bara bekämpades på gatorna. I början av november rapporterade Fria Tidningen hur dagens våldsammaste

AFA demonstrerar på Mariatorget i Stockholm, på nationaldagen den 6 juni år 2004.

FOTO: MAJA SUSLIN/TT

grupp – Svenska motståndsrörelsen – i år för första gången deltagit i ett paramilitärt, nazistiskt träningsläger med vapenhantering i Ungern. Kan den här utvecklingen ses som ett misslyckande för den antifascistiska rörelsen?

SALKA SANDÉN TYCKER DET, men menar också att vänstern i stort blivit mindre antifascistisk för att istället försöka passa in i den liberala offentliga debatten. Antifascismen skulle behöva ta plats inom ramen för dagens etablerade vänsterorganisationer och inte bara vara en angelägenhet för en marginaliserad grupp dedikerade ungdomar, som inte anses rumsrena.

Den saken är ännu mer uppenbar efter massakern på Utöya, tycker Salka Sandén.

– Den stora skillnaden i dag är hur fascismen vunnit parlamentarisk makt och drar hela termometern högerut samtidigt som vi har samma kris som på 1990-talet. Men däremellan har det skett en samhällsnedbrytande politik. Det finns en inbyggd problematik i kapitalismen som leder till de här kriserna och vi har redan tidigare sett hur en sådan här kris leder till fascism. De fascistiska grupperna och AFA som motreaktion i början av 1990-talet var en vindmätare, tidiga tecken på en utveckling som är i full gång nu, fast på en mycket farligare politisk nivå, säger hon.

Kai menar att frågan om mobilisering- en bland dagens extremhöger kan ses som ett misslyckande är svår att diskutera. AFA betonar nu precis som vid starten att det inte finns något slutmål att nå – nya organisationer uppstår ständigt och kampen tar aldrig slut.

– Men något som den antirasistiska rörelsen misslyckats med är att ha två tankar i huvudet samtidigt. Att å ena sidan kanske ogilla AFA:s metoder men ändå låta det passera för att kampen mot fascism är ännu viktigare. Jag anser att man fegade ur och överlät hela den antirasistiska frågan till AFA, vilket var idiotiskt. Det är en av anledningarna till att SD kun-

Något som den antirasistiska rörelsen misslyckats med är att ha två tankar i huvudet samtidigt.

Kai

de omgruppera sig och sin organisation. Helt plötsligt började folk prata om dem i procent och det kändes jävligt jobbigt. 1991 var hela det politiska fältet utom Moderaterna med och arrangerade ak-

tionen mot 30 november-marschen. Det vore helt otänkbart i dag och det är det stora misslyckandet. Man lät antirasism bli en fråga för bara vänstern, säger Kai.

Sveriges i dag mest militanta nazistgrupp, Svenska motståndsrörelsen, har varit inblandade i ett flertal våldsdåd och vapenbrott under 2013. Närmast i tiden ligger lördagen den 9 november, då gruppen på 75-årsdagen av Kristallnatten arrangerade en stödmarsch genom Stockholm för det grekiska nazistpartiet Gyllene gryning. Initiativet mötte stora protester och en motdemonstration och konfrontationer mellan grupperingarna slutade i skador hos båda sidor. Salka Sandén jämför

med hur AFA konfronterade Sverigedemokraternas nazistskinheads på 1990-talet. På den tiden var de öppna en del av fasciströrelsen och hade inte dagens slätstrukna framtoning. Tyvärr har historien i dag gett AFA:s varningar om partiet rätt att de skulle kunna avancera i framtiden, menar hon. Men ändå verkar det som att folk både förut och i dag förebrår antifascister för att de alls protesterar.

DET ÄLDRE PARET SOM åter vid restaurangbordet bredvid oss tystnar långa stunder, kastar någon gång en blick och verkar uppenbarligen lyssna intresserat på samtalet. Salka Sandén fortsätter:

– Folk blir kanske rädda för fascisterna men reagerar genom att bli ännu räddare för att de som är i opposition mot fascisterna ska göra något och att det ska utlösa att fascisterna blir ännu farligare. Men det verkar mycket svårare att se att ifall de får vara ifred, växa och vara öppna på gatorna, så kan det bli farligt av sig självt. Jag håller med om att antifascister bör ha en intern diskussion om strategier. Men att inte agera alls får förfärliga konsekvenser.

JOAKIM MEDIN

Peter och Kai heter egentligen något annat.